

TÜRKİYE İLE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDA GERÇEKÇİLİĞE VE DÜRÜSTLÜĞE DUYULAN İHTİYAÇ

Selim Yenel

GİF İcra Komitesi Başkanı

25 – 26 Mart tarihlerinde Avrupa Birliği Zirvesi toplandığında ele alınacak konulardan biri de Türkiye ile olan ilişkiler olacak. Geçtiğimiz birkaç hafta içinde Batılı müttefiklerle uzun süredir olumsuz seyreden ilişkilerinin ardından Türkiye, özellikle Avrupa Birliği'ne karşı bir "sempati atağına" geçti. Tabii, bu hareketin samimiyetinin ve ardında yer alan nedenlerinin irdelenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin, son yıllarda gitgide daha fazla yalnızlaştığı doğrudur. 2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminden itibaren, Avrupa Birliği ile ilişkiler geriye gitti. Rusya'dan satın alınan S-400 füze savunma sistemi ABD'yi rahatsız etti, Müslüman Kardeşler'in desteklenmesi Katar haricinde çoğu Arap ülkesini Türkiye'den uzaklaştırdı. Türkiye ile Rusya, uluslararası meselelerde nadiren mutabık kaldıklarından iki ülke arasındaki ilişki çoğunlukla belirsiz olup, Devlet Başkanları arasındaki özel diyalog bu ilişkilerin devam etmesini sağladı. Ekonomik durum, eskiye kıyasla, şimdilerde uygulanan alışılmamış dışındaki politikalar neticesinde daha da kötüleşti. Öngörülemeyen bir ülke haline gelen Türkiye'ye yapılan yatırımlar yavaşladı.

Türkiye'nin, adalet ve temel haklarda sürekli eleştirilmesi ve otoriter eğilimlerin arttığı kusurlu bir demokrasi olarak tanımlanması, beraberinde cevaplanması gereken birçok unsuru getirmektedir. Ancak, yoğun baskı altında olan medyaya rağmen, bu politikalara Türkiye içinden hala sert eleştiriler yöneltilmektedir - hatta yurtdışından gelen eleştirilerden bile daha sert bir tutumla. Buna karşın, durumu özellikle Avrupa'daki düşünce kuruluşlarından dinlediğimiz veya okuduğumuz zaman, neredeyse hiç özeleştiri yapılmamakta; sanki Türkiye ile AB arasında yaklaşık son on yılda yaşanan sıkıntılar bir boşlukta gelişmiş gibi durmaktadır. Tabii, AB de kendi hatalarını, "haklı eleştirilerin" arkasına gizleyerek örtbas etmekte her zaman mahir oldu.

Bir hatırlatma

AB'nin, son 35 yılda Türkiye'ye yönelik davranışına hızlıca bir göz atalım. Kurulduğu 1923 yılından bu yana, Batı'nın bir parçası olmak için bilinçli bir şekilde önemli adımlar atmış bir ülkeden bahsettiğimizi hatırlayın. Komünizm ve Sovyet tehdidine karşı bir siper olarak görüldüğü için, Türkiye, Soğuk Savaş sırasında bütün Batı kuruluşlarının bir parçası haline geldi.

1980 askeri darbesinden üç sene sonra Türkiye'nin yeniden demokrasiye dönmesinin ardından 1987 yılında Avrupa Topluluğu'na üyelik başvurusunda bulunuldu. İki sene sonra, 1989 yılında, Türkiye'nin ekonomik olarak yeterince gelişmiş olmadığı ve Topluluk'un Tek Pazar'ını tamamlamadığı için henüz bir genişlemenin öngörülmediği öne sürülerek, Türkiye'nin bu talebi reddedildi. Bunun üzerine Türkiye, 1963 Ankara Anlaşması'nda öngörüldüğü üzere Gümrük Birliği oluşturma çabalarına girişti. Uzun mücadelelerden sonra, 1995 yılında AB ile Gümrük Birliği tamamlandı.

Ancak, Brüksel ve Ankara bu elde edilen başarıya farklı açılardan yaklaştılar. Türkiye, Gümrük Birliği'ni üyeliğe giden bir basamak olarak görürken, Topluluk bunu, Türkiye'nin kendisine yaklaşabileceği en üst nokta olarak değerlendirdi. Komünizmin çökmesi, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve eski komünist ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla birlikte dünya değişti, söz konusu ülkelerin, "Avrupa ailesine" geri getirilmesi için özel olarak Kopenhag Kriterleri tasarlandı. AB'nin genişlemesi tekrar gündeme geliyordu.

Aralık 1997'de, Avrupa Birliği Lüksemburg Zirvesi'nde, eski komünist ülkeler ile bazı diğer ülkeler aday olurlarken, Türkiye'nin adaylığı beklemeye alındı ve Ankara, bu duruma tepki olarak AB ile siyasi diyalogu kesme kararı aldı. Bu durumun aşılması ancak, bazı kilit öneme sahip Avrupa başkentlerindeki değişimlerden sonra sağlandı ve Türkiye'ye ancak iki sene sonra adaylık statüsü verildi. Fakat yine de, Türkiye'nin, diğer ülkelerden farklı, kendine has bir yolda ilerlediği öne sürülerek, bu durumu telafi etmesi gerekti. Türkiye, katılım müzakerelerini başlatmak için gerekli koşulları yerine getirdiğini ileri sürdüğünde, Aralık 2002'de Kopenhag'da toplanan Avrupa Birliği Zirvesi, 2004 yılının sonunda gerçekleşecek Zirve'de, bu konu hakkında bir karar almaya karar verdi. Yani kısacası, iki yıl sonra bir karar alma kararı. Bu arada Mayıs 2004 tarihinde, Kıbrıs'ın güney kesimi dahil olmak üzere on ülke AB'ye üye oldu.

Hâlbuki ikiye bölünen adanın üyeliğinin asla kabul edilmemesi gerekirdi. Ancak Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye katılmaması halinde, genişleme paketinin tamamını erteleyeceği yönünde bir baskı kurdu. Bu olaya, daha kuşkucu bir açıdan bakılırsa, aslında bazı üyelerin bu düzenlemeyi, Türkiye'nin üyeliğini kalıcı olarak engellemenin bir yolu olarak görüp, bu sebeple kabul ettiği söylenebilir.

Aralık 2004'te, Türkiye nihayet katılım müzakerelerine başlama tarihi aldı. Ancak bu, yine de, bir yıl daha bekleneceği anlamına gelmekteydi. Ekim 2005'te yaşanan bir dizi sıkıntı sonrasında Türkiye, Hırvatistan ile aynı gruba dahil edilerek, müzakerelerin başlatılması kararı nihayet alındı.

Çok mantıksız bir şekilde, bu dönemde, iki taraf arasındaki ilişkilerin daha da yakınlaşması gerekirken, bunun tersi oldu ve Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı Nikolas Sarkozy'nin iktidara gelişleriyle birlikte en güçlü iki AB üyesi, Türkiye'yi uzaklaştırmaya başladı. Buna ek olarak Kıbrıs Rum Kesimi, yeni

kazandığı AB üyeliğini, Türkiye'ye karşı istismar ederek başlattı. AB'nin üyelik öncesinde, büyük çoğunlukla birleşme yönünde oy veren Kıbrıslı Türklerin yalnızlıklarını giderme sözü de, kısa sürede unutuldu.

Kıbrıs Rumları, diğer üyelere Türkiye'nin, katılım müzakereleri başladıktan sonra imzalanan Ek Protokol'e uymadığını söyleyerek baskı yaptı. Türkiye, Kıbrıs Rum Kesimi ile doğrudan ticareti reddedince Konsey sekiz müzakere faslını bloke etti ve mesele çözülene kadar hiçbir faslın kapatılmamasına karar verdi. AB içinde ülkemize yönelik gelişmeye başlayan olumsuz yaklaşımlar, 2009 yılında, Güney Kıbrıs'ın tek taraflı olarak altı faslı daha bloke etmesiyle iyice kötüye gitti. O sırada Fransa da - bazıları Güney Kıbrıs'ın kilerle örtüşen - beş faslın açılmayacağını, aksi takdirde bunun katılımı ile sonuçlanacağını ilan ediyordu. İroniye bakın!

Uzlaşma çabaları

İlişkilerdeki duraklama üzerine, Antlaşmaların koruyucusu Avrupa Komisyonu girişimde bulunmaya karar verdi ve 2011 yılında, Türkiye için bir "Pozitif Gündem" fikrini ortaya attı. Bu gelişme, koşullar el verdiği zaman, kapatılan fasıllar üzerinde bile çalışmaların yürütülmesine olanak sağlayacak bir cankurtaran olarak nitelendirildi. Bu yatıştırıcı çözüm, ilişkilerin iyi kötü ilerlemesini sağladıysa da tatmin edici bir gelişme yaşanmadı.

2011, aynı zamanda birçok Arap ülkesinde ayaklanmaların olduğu bir yıldır. Her ne kadar çoğu Orta Doğu ülkesinde hükümet ve lider değişiklikleri yaşandıysa da, Suriye Devlet Başkanı Esad direndi ve sonuç, milyonlarca mültecinin, komşu ülkelere akın etmesi ve çoğunluğunun da Türkiye'ye gelmesi oldu. Türkiye, ilk başta gelen mültecileri kamplarda tutmayı başardıysa da, sayılar kampların alabileceği kapasiteyi aştığında, mültecilerin tüm Türkiye'ye yayılmasına izin verildi. AB ve ABD'den gelen ziyaretçiler, iyi iş çıkaran Türkiye'nin sırtını sıvazladılar. Sonuçta, Suriyeli mülteciler, komşu ülkelerde oldukları sürece, AB uzaktan bakarak rahat edebiliyordu.

2015 yazında, Şansölye Merkel'in, Almanya'nın bir milyon Suriyeli mülteci alabileceğine ilişkin açıklamaları sonrasında, durum belirgin bir şekilde değişti. Bunun neticesinde, daha önce Yunanistan'a geçmiş olan, sayıları görece az olan mülteciler, çoğalarak, hızla yayıldılar ve AB ülkelerine doğru geniş çapta mülteci akını başladı.

Ancak o zaman, AB'nin aklına Türkiye geldi. AB, Türkiye'ye, katılım müzakerelerini ilerletme, vize görüşmelerini hızlandırma, Gümrük Birliği'ni güncelleme, 2004'ten beri durmuş olan zirvelere daveti yeniden başlatma ve Suriyeli mültecilere yönelik mali yardım gibi göçmen akışını engellemek için birtakım "hediyeler" önerdi. AB bunu yalnızca mültecileri durdurmaya yönelik bir hamle olarak görürken, Türkiye, ilişkileri yeniden başlatmak için bir fırsat olarak değerlendirdi. Kasım 2015 ve Mart 2016'da yapılan iki mutabakat da bu amaçla müzakere edildi. Ancak bir kez daha, iki tarafın da birbirini yanlış değerlendirdiğini görüldü.

Türkiye verdiği sözleri tatbik etti ve Mart mutabakatından kısa bir süre sonra, sınır geçişlerinde kaydedilen rakamlarda büyük ölçüde azalma oldu. Ne yazık ki, AB'nin üzerine düşeni yaptığı tek unsur, Türkiye'deki Suriyelilere yönelik olmak üzere, oldukça ağır işleyen bir mali yardım akışı ve iki müzakere başlığının açılmasıydı. O yıl Temmuz ayında gerçekleşen darbe girişimi nedeniyle birçok alanda olduğu gibi, vize konularında da ilerleme sekteye uğradığından, Türk vatandaşları için vizenin kaldırılması süreci, Türkiye gerekli şartları yerine getirmediği için (hala altı şartın yerine getirilmesi gerekiyor) durduruldu. Mutabakata göre, mülteci akışı kesildikten sonra, AB, yasal olarak Türkiye'de ikamet eden Suriyeli göçmenleri, gönüllülük esasına göre kabul etmesi gerekiyordu. Şansölye, müzakereler yapılırken Almanya'nın yılda yaklaşık 150 bine yakın kişiyi kabul edebileceğini dile getirmişti. Bugün itibarıyla, mutabakatın beşinci yılında, AB ülkelerine yasal olarak gelmelerine izin verilen Suriyeli sayısı sadece 20 bine ulaşmış durumdadır.

Geriye gidiş

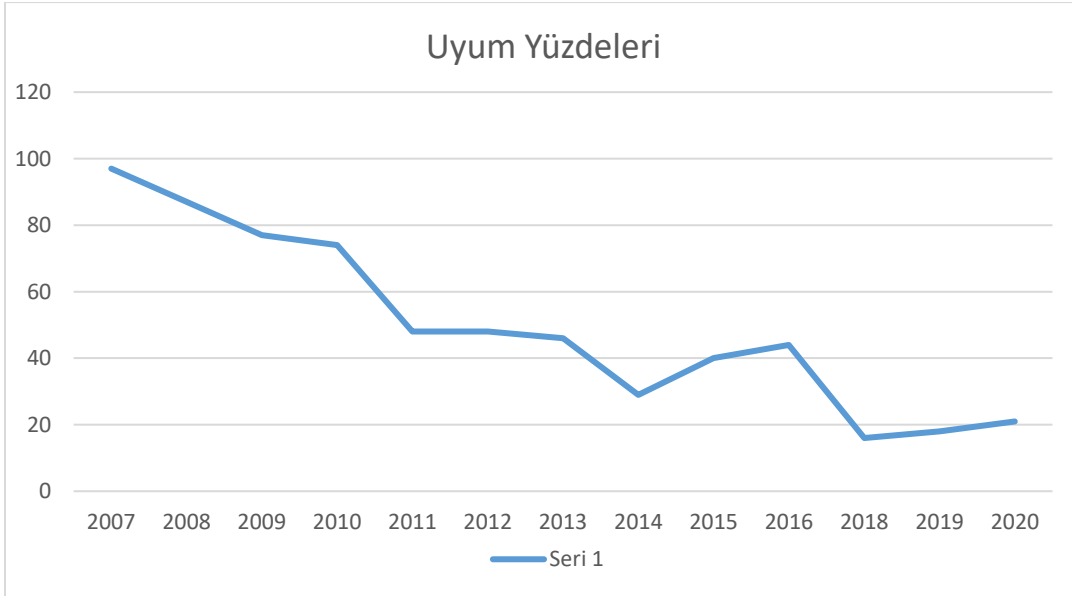
AB, Gümrük Birliği'nin modernizasyonunu gerektiren, hâlihazırda üzerinde mutabık kalınan bir anlaşmanın önüne daha fazla siyasi engel ekledi. Yirmi yıldan daha uzun bir süre sonra, en nihayetinde anlaşmanın güncellenmesi gerekli hale gelmişti. 2015 yılında, Komisyon ile kamu alımları, hizmetler ve tarımın dahil edildiği bir yol haritası ve çözümsüz kalmış birtakım hususları ele almak üzere bir görüş birliği sağlandı. Göçe ilişkin yapılan iki mutabakat kapsamında, Komisyon, 2016 yılı sonunda Gümrük Birliği'nin güncellenmesi için Üye Devletlerden yetki talebinde bulundu. Modernizasyon her iki taraf için de faydalı olacaktı. Hatta AB'nin daha çok işine yarayabilirdi. Ancak bazı üye ülkeler arasında, yol haritasında kabul edilen alanların eklenmesi konusunda zaten bir isteksizlik hali mevcuttu. AB'nin Temmuz 2016'dan sonra Türkiye'de gerilediğini ileri sürdüğü temel hak ve özgürlüklerin durumunun iyileştirilmesi gibi birtakım siyasi şartları öne sürmesiyle birlikte bu tamamen ekonomik ve ticari anlaşma ile ilgili müzakereler askıya alındı. Aynı eleştiri, katılım müzakerelerinde ilerlemeyi önlemek için de kullanıldı. Böylece AB, bu eleştirileri ileri sürerek, 18 Mart mutabakatındaki sözlere sadık kalmadı.

Mart 2018'de, Bulgaristan'ın AB Dönem Başkanlığı sırasında Bulgaristan'ın Varna kentinde düzenlenen bir Zirve'de, ortamı yumuşatmaya yönelik bir girişimde bulunuldu. Hatta tarafımızdan mutabakatlara dayalı bir Ortak Açıklama taslağı hazırlanarak Zirve öncesinde AB'ye iletildi. Ancak AB herhangi bir ilerlemeye yanaşmadı. Bu buluşmada AB'nin tek endişesinin, kısa bir süre önce Türkiye'ye geçen iki Yunan askerinin serbest bırakılması olduğunu gösterdi.

Kıbrıs Rum Kesimi, AB'yi, ilişkileri bozmaya yönelik daha sert adımlar atmaya zorladı. Bu, Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri ile ilgiliydi. AB Konseyi, Kapsamlı Hava Taşımacılık Anlaşması müzakerelerini askıya alma kararı aldı. Ayrıca, Ortaklık Konseyi'nin ve AB-Türkiye üst düzey diyaloglarının sonraki toplantılarının durdurulmasına ve hatta 2020 için Türkiye'ye yapılan katılım öncesi mali yardımın azaltılmasına karar verdi.

İlişkinin durumundan sadece AB'yi sorumlu tutamayız elbette. Türkiye'nin de kendi payına düşen sorumlulukları vardı. Her iki taraftan da gelen sert söylemlerin menfi etkisi oldu. Yine de, Türkiye baştan beri gerçek bir aday olarak görülseydi ve en üst düzey dahil olmak üzere, her seviyede sürdürülebilir bir diyalog söz konusu olsaydı, bu önlenebilirdi.

Avrupa Komisyonu'na göre, "Üye Devletler, AB'nin açıklamalarına uyum sağlamak, AB eylemlerinde yer almak ve kabul edilmiş yaptırımlar ile kısıtlayıcı tedbirleri uygulamak amacıyla AB'nin dış, güvenlik ve savunma politikası kapsamında siyasi diyalogu yürütebilmelidir."¹ Türkiye'nin, bir aday ülke olarak bu tür politikalara uyum sağlaması bekleniyordu. Bu uyum, katılım müzakerelerinin ilk birkaç yılında oldukça yüksekti, ancak ardından, grafikte gösterildiği gibi yavaş yavaş sıkıntı yaşanmaya başlandı. Bu tablo, iki taraf arasındaki ilişkilerin nasıl etkilendiğine de ayna tutmaktadır.

Zorlukların üstesinden gelebilmek için bir diyaloga ihtiyaç olduğu sık sık dile getirildi. Bu gereksinimin tanındığına dair işaretler olduğu için, 2021'in olumlu eylemlerle başlamasından memnuniyet duyulmaktadır. Fransa ve Türkiye, bir kez daha, en üst düzeyde iletişim kurmaktadır. Yunanistan ve Türkiye, istikşafi görüşmeleri yeniden başlattı. Türk Dışişleri Bakanı uzun süreden sonra Brüksel'de ziyaret etti ve iki tarafın da atması gereken adımlara dikkat çekti. Komisyon ve Konsey Başkanlarının Türkiye'ye yapılan daveti kabul ettiğini de biliyoruz. Öte yandan, bitmeyen Kıbrıs meselesinde bir çözüm için gelecek ay tüm tarafların katılacağı Birleşmiş Milletlerin yeni bir girişimi olacak.

¹ Avrupa Komisyonu Türkiye raporları, Fasıl 31: Dış, güvenlik ve savunma politikaları 2007-2020

Bunların hepsi umut vericidir. Dediğimiz gibi, konu kendimizi eleştirmeye gelince, AB'li arkadaşlarımızdan daha sert olabiliyoruz. Yargıda reform, temel haklar ve ifade özgürlüğünü iyileştirme yönünde vaatleri defalarca duyduk. Kısa süre önce İnsan Hakları Eylem Planı da açıklandı. Her şey, bu planın ve anayasanın uygulanmasına bağlı.

Aynı zamanda, AB'nin de Türkiye ile ilişkilerinde dürüst olmasını temenni ediyoruz. AB'nin davranışı, Türkiye'yi bir aday olarak değil, üçüncü bir taraf olarak gördüğünü açık bir şekilde ortaya koyuyor. AB, reformlardan ziyade, daha çok Doğu Akdeniz'de neler olduğu ve göç tehdidinin nasıl yönetildiği ile ilgileniyor gibi görünüyor. 2020 yılının Ekim ve Aralık aylarında düzenlenen AB Zirveleri sonuç bildirilerinde, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, ticaretin kolaylaştırılması, kişiler arası temaslar, üst düzey diyaloglar ve sürekli işbirliğine özel vurgu yaparak pozitif bir AB-Türkiye gündeminin başlatılması gibi bazı gelişmeleri önerdi. Bunlar Türkiye'nin, "Yunanistan ve Kıbrıs'a yönelik yasa dışı faaliyetlerini durdurma çabalarına" bağlıydı. Yani yeniden, Türkiye'ye aday değil, bir yabancı gibi davranıldı.

Çıkış yolu var mı?

AB, Türkiye ile başa çıkmanın bir yolunu bulmaya çalışmaktadır. Son altmış yıldır süregelen yakın iş birliğine ve Ankara, Brüksel ve diğer AB başkentlerindeki AB elçiliklerinden akan muazzam bilgiye rağmen, AB, Türkiye'yi, zihniyetini ve ruhunu halen anlamamaktadır. Burası, Batı'nın bir parçası olmak isteyen, arzulayan, bunu şiddetle talep eden, bunun için çok fedakârlıklar yapan ve sonra, nihayet işler yoluna giriyor denildiği zaman bir kenara itilen, uzaklaştırılan bir ülkedir. Yukarıda anlatılan olaylara kısaca göz atıldığında bile, Türkiye'nin nasıl devamlı dışarıda bırakıldığı veya ötelendiği görülmektedir. Çok uzak değil ama sakın ha, çok yakın da değil.

Bunun yanı sıra, AB de zorlu dönemlerden geçiyor. Tek Pazar, Euro, Schengen ve genişleme gibi esas başarı unsurlarının tümü yakın zamanda birtakım sıkıntılar yaşadı. Brexit sarstı. Schengen delindi. Genişleme ertelendi. Hukukun üstünlüğü bile bazı üyelerde tehlike altında. Rusya'nın saldırgan davranışı ve Çin'in çeşitli alanlarda yükselişi AB birliğini bozdu. AB'nin COVID-19 salgınına cevabı oldukça geç kalınmış bir hamle oldu ve şimdi, AB'nin itibarı, aşılardan etkili bir şekilde yapılmasına yönelik sorunlar nedeniyle daha da zarar görmekte.

AB'nin kendisini yeniden yapılandırması gerekmektedir. Karar verme düzenlemeleri eski, hantal ve yavaş. Bir kez üye olundu mu asla size karşı tutum alınamıyor. AB'nin dış ve güvenlik politikalarını güncelleme çabaları, büyük öneme sahip konularda uzlaşmanın daha öncelikli görülmesi nedeniyle sonuçsuz kalıyor. Dolayısıyla, Türkiye ile ilişkilerinde her zaman çelişkili görüşler olacaktır. AB'nin daha uzun vadeli bir bakış açısıyla, bir kesim yerine bütünün çıkarını gözetmesi gerekmektedir. Mamafih, bunun sadece bir temenninin ötesine geçemeyeceği de aşikârdır.

Türkiye'nin de AB'ye yönelik politikalarını yeniden tanımlaması gerekmektedir. Ankara, AB üyeliği bir hayal olsa da, AB ile çeşitli alanlarda ilerleme sağlayacak, işleyen bir ilişki içinde olabileceğini anlamalıdır. Yenilenmiş bir Gümrük Birliği veya başka mekanizmalar ile geliştirilmiş ticari ilişkiler mümkündür. Vize muafiyeti beş yıl önce olduğundan daha zor olsa da bu da sağlanabilir.

Türkiye ve AB birbirlerine hem yakın hem de uzaklar. AB, Türkiye'nin üye olmasını istemiyor. Bu çok açık. AB'nin içinden birçoğu bunu sesli olarak dile getirdi, ancak buna dair resmi bir açıklama olmadı. Türkiye bunu defalarca duyduysa da görmezden gelmeyi tercih etti. Ancak her iki taraf da bu konuda açık davranırsa sürdürülebilir bir ilişki kurulması mümkün olur. Her iki taraf da elde etmek istediklerine dair dürüst olmalıdır. Belki bazı konularda ilerleme mümkün olmayabilir ama bu, birlikte çalışmaya engel teşkil etmemelidir.

Şimdi geçmişi gerçekten geride bırakıp, hangi konularda sürdürülebilir bir ilişkinin mümkün olduğuna bakalım:

- *Dış ilişkiler:* Resim karışık olmasına rağmen, oldukça ortak nokta var. Türkiye de Balkan ülkelerinin NATO ve AB üyesi olmalarını istemektedir. Her iki taraf da Kırım'ın ilhakını tanımamaktadır. Türkiye, AB'nin etkin olamadığı alanlarda daha rahat hareket edebilir. Ege ve Doğu Akdeniz'deki farklılıkların üstesinden gelmek zor olacaktır. Libya, AB içinde dahi fikir birliğinin olmadığı apayrı bir durumdur. Türkiye, komşu bölgede yumuşak ve akıllı güç olarak hareket edebilir. Her düzeyde istişare ve Türk Dışişleri Bakanının Gymnich toplantılarına yeniden davet edilmesi de sağlanmalıdır.
- *Terörle mücadele:* Bu cephede zaten yakın bir iş birliği söz konusu. En büyük ayırım, Suriye'de ikamet eden PKK ile bağlantılı olan gruplarla ilgili. AB, IŞİD kalıntılarının Avrupa'ya geri dönmesini istemiyor ve zaten Türkiye bunların çoğunu engelledi. Terörle mücadele yaklaşımlarda farklılık olmamalı. Bu nedenle daha da yakın çalışma gerekiyor.
- *Güvenlik:* Bir NATO üyesi olarak Türkiye, kıtanın güvenliğini sağlamaktadır. Ayrıca, AB liderliğindeki belirli askeri faaliyetlere de katılmaktadır. Bu alanda AB, daha fazla iş birliğinden yararlanabilir.
- *Göç:* AB, ülkelere gelen yasa dışı göçmen ve mültecilerden çok endişe ediyor. Zaten bu yüzden, beş yıl önce anlaşma yapılmıştı. Türkiye AB'nin bununla baş etmesinde yardımcı oldu ve AB şimdi, bunun tekrarlanmaması için önlemler aldı. Ama sorun devam ediyor ve daha fazla iş birliği ile destek gerektiren bir alan.
- *Ticaret:* AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'nin tamamlanmasının üzerinden çeyrek asır geçti. Tekrardan bir düzenleme yapılması gerekiyor. Bu, tarafların bir araya gelip hangi alanların modernize edilmesi ve eklenmesi gerektiği konusunda teknik görüşmelerin başlamasını gerektirdiğinden, her iki taraf için de faydalı olacaktır. AB üyeleri Komisyona müzakere yetkisini bir an önce vermelidir.

Öte yandan, Türkiye'nin tedarik merkezi olarak coğrafi yakınlığı göz ardı edilmemelidir.

- *Serbest dolaşım:* Schengen vizesi, insanlar arasındaki etkileşimi önlemektedir. AB ile altmış yıldan daha uzun süredir ilişkisi olan Türkiye gibi bir ülkeyle serbest dolaşımın engellenmesi, müşterek anlayışı engellemekte ve aşırı eğilimleri kızıştırmaktadır. AB'nin korkusu, serbest dolaşım ile birlikte gelecek olan çok sayıda Türk nüfusedir. Ancak unuttuğu bir şey var ki, buna karşı zaten bir güvence sağlanmış durumda ve eğer böyle bir şey gerçekleşse tekrar vize uygulaması yürürlüğe girecektir. Türkiye'nin kalan kriterleri yerine getirmesi gerekirken, AB bu koşulların sağlanmasında Türkiye'ye destek olmalıdır. ERASMUS programına katılım bir başarı olup olumlu örneklere odaklanmalı.
- *Teknoloji:* Dünya çok hızlı bir şekilde, yeni ve öngörülemeyen alanlara doğru gidiyor. İklim değişikliği, yeşil ekonomi, dijital ekonomi, yapay zekâ, uzay ve diğer alanlar gibi yakın bir tarihe kadar gerçekleşeceğini tahmin etmediğimiz birçok alan, özellikle de küresel ekonominin kümelenmeye başladığı bu dönemde, yakın iş birliği gerektiriyor. Türkiye AB'nin araştırma ve yaratıcılık programlarına daha önce olduğu gibi sürekli olarak katılabilmeli.
- *Katılım:* Aslında Gümrük Birliği kapsamında birçok sektörün uyumlaştırılması ile başlayan ve daha sonra 1999 yılında Helsinki'de aday olduktan sonra devam eden katılım sürecinde, Türkiye'de daha yüksek yaşam standartlarının oluşturulması bakımından başarılar sağlandı. Ancak katılım süreci durdu ve mevcut durum ilişkiyi zehirlemektedir. Herhangi bir menfi tepki olmaması için, ana hedefi unutmadan, AB Türkiye'yi "ailenin" bir parçası olarak kabul etmeye hazır olana kadar, katılım sürecinin geri planda tutulması daha faydalı olacaktır.

Bugün beşinci yıldönümü olan 18 Mart mutabakatının yenilenmesi için görüşler ortaya atılmaktadır. Yenilenmesi gereken tek unsur Suriyeli göçmenlere yönelik mali yardımdır. Gerisi geçerliliğini korumaktadır. Tekrarlamak gerekirse, gerçekçilik ve dürüstlük, sürtüşmenin olmadığı bir ilişki kurmanın ve bir nebze olsun güven inşa etmenin temelini oluşturur. Türkiye ile AB'nin uzun bir geçmişi var ve bunun büyük bir kısmı ne yazık ki oldukça sıkıntılı. Bu geçtiğimiz altmış yılı daha verimli kullanabilirdik. Ancak en azından, gelecek on yılları heba etmeden, daha faydalı bir şekilde ele alabiliriz. Avrupa'nın geleceği geçmişini yazarlar tarafından yazılacaktır. Şimdi daha uzun vadeli bir bakış açısına sahip olmanın ve 2030'a kadar nerede olmamız gerektiğini ve nerelerden karşılıklı çıkar sağlayacağımızı görmenin zamanı geldi.